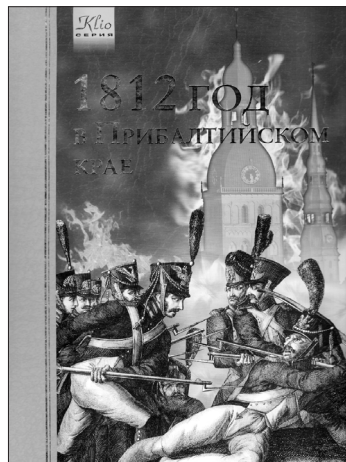

Igor' Gusev. *1812 god v Pribaltiiskom krae*. Rīga: Petrovskis & Ko, 2012. 160 s. ISBN 978-9934-8028-4-3 (Igor's Gusevs. *1812. gads Baltijā*)

Vietējais vēsturnieks Igors Gusevs 2013. gada sākumā prezentēja grāmatu par 1812. gada kara notikumiem Baltijā, ievadā norādot, ka par tiem pastāv vēl daudz pretrunīgu datu, kurus autors mēģināšot precizēt. Izdevums balstīts uz publicētiem avotiem un historiogrāfiju, uzsvāru liekot uz cara laika un mūsdienu izdevumiem. Tekstu veiksmīgi papildina apjomīgi izvilkumi no laikabiedru stāstījumiem, rakstiem presē, apbalvošanas dokumentiem, pavēlēm un uzsaukumiem.

Ielūkojoties grāmatas saturā, redzams, ka 1. nodaļa sniedz ieskatu Latvijas teritorijas pievienošanā Krievijas impērijai. I. Gusevs, līdzīgi kā daļa 19. gs. otrās puses krievu vēsturnieku, uzskata, ka 18. gs. laikā Krievija nepietiekami nopietni pievērsās Baltijas guberņu pārvaldīšanai, tādēļ krievu virsvāra provincē kļuva nomināla. Faktiski šo teritoriju, pēc autora domām, pārvaldīja vietējā muižniecība, un “19. gs. sākumā Baltijas province dzīvoja nošķirtu dzīvi, kura bija sveša Krievijas nacionālajām un kultūras interesēm [...] Viņi [Baltijas muižnieki, kas iestājās valsts dienestā. – A. Č.] saglabāja uzticību krievu imperatoram, paliekot nomaļus no krievu tautas un tās tieksmēm” (8. lpp.). Bet vai šo apgalvojumu nevar attiecināt arī uz krievu muižniecību, kas nenoliedzami 19. gs. sākumā impērijā noteica politisko virzību un valsts attīstību kopumā? Vai krievu muižniecība bija tuvāka krievu tautas interesēm un tieksmēm nekā Baltijas muižnieki? Par tikpat diskutablu uzskatāms apgalvojums, ka 18. gs. impērijas iecelto ģenerālgubernatoru un ierēdņu vara Baltijā bija “fiktīva” un ka “slēgta muižniecības korporācija” faktiski sagrāba pārvaldi savās rokās. Pēc likuma ģenerālgubernatora rokās koncentrējās augstākā civilā un militārā vara provincē. Katrs ģenerālgubernators pats izvēlējās, cik lielā mērā iedziļināties provinces dzīvē un konfliktēt ar muižniecību, kuras dabiska vēlēšanās bija nostiprināt un nosargāt pēc iespējas lielāku neatkarību iekšējo jautājumu lemsānā. Kā rāda Džordža Brouna piemērs (amatā no 1762. līdz 1792. g.), ģenerālgubernators varēja arī aktīvi iestāties pret muižniecību.

2. nodaļas “Kara iemesli” sākumā I. Gusevs atzīmē, ka Krievijai nebija īpašu iemeslu karot ar Franciju. Liekas, šeit autors piesienas to vēsturnieku viedoklim, kuri uzskata Krievijas dalību 1805., 1806. un 1807. gadā koalīciju karos pret Franciju par Aleksandra I kļūdu. Uz to varētu norādīt I. Guseva viedoklis, ka Napoleona varas izplešanās Eiropā neskāra krievu intereses un ka politiskajā ziņā Tilzītes miera līgums bija izdevīgs Krievijai. Tomēr nedrīkst aizmirst, ka kopš Pētera I laikiem Krievija bija pieteikusi sevi kā nopietnu spēlētāju Eiropas starptautiskajās attiecībās un iesaistījās gan tās militārajos, gan politiskajos konfliktos. Ja tā, tad skaidrs, ka Napoleona iekarojumi Eiropā skāra arī Krieviju, īpaši Vācijas, Polijas un Tuvo Austrumu jautājumos, kur sadūrās Krievijas un Francijas intereses. Savukārt pēc I. Guseva par Vācijas likteni Krievijā uztraucās gandrīz tikai baltvācieši ar Garlību Merķeli priekšgalā. Atmetot politiskās un Napoleona varas leģitimitātes problēmas, par galveno 1812. gada kara iemeslu I. Gusevs izvirza kontinentālo blokādi, lai gan uzsver, ka tā bijusi neizdevīga lielākoties muižniecībai, ierēdņiem, tirgotājiem un amatniekiem. Šeit būtu jāpiezīmē, ka par kontinentālās blokādes ietekmi uz Krievijas ekonomiku vēsturnieki vēl tagad “lauž šķēpus”, tomēr nenoliedzami tā, tāpat kā savienība ar Franciju, valdošajās aprindās tika uztverta negatīvi. Diez vai Aleksandrs I bija aizmirsis, kā viņš 1801. gadā nāca pie varas pēc militārā apvērsuma un pāragrās tēva nāves, kuru bija izraisījusi tieši aristokrātu neapmierinātība. Nav īsti skaidrs, kādēļ 15. lpp. autors norādījis, ka lauksaimniecības precēm cenas cēlās, jo tieši kontinentālās blokādes ietekmē to eksports samazinājās – un daļai preču cenas kritās. Jāpiekrīt I. Guseva apgalvojumam, ka sāls importa ierobežojumi nebija “visas tautas posts” (15. lpp.), tomēr jāatceras, ka Baltijā tā izvērās par būtisku problēmu. Šejienieši bija pieraduši lietot ārzemju sāli, un pēc blokādes ieviešanas sāls cenas būtiski pieauga. Risinot šo jautājumu, Krievija ievada Baltijā vietējo sāli un ar tā pārdošanu iedzīvotājiem mēģināja ierobežot ārzemju sāls cenu kāpumu brīvajā tirgū. Tomēr transportēšanas izdevumi sadārdzināja vietējo sāli. Tikko ārzemju sāls cena tuvojās kroņa sāls cenai, iedzīvotāji krievu sāli pirka nelabprāt. Līdz ar to valsts no sāls ieviešanas Baltijā cieta finansiālus zaudējumus.¹

3., 4. un 5. nodaļa vēstī par gatavošanos karam, spēku samēriem un kara sākumu. Tajās autors aplūko Rīgas cietokšņa nostiprināšanu un iepazīstina ar galvenajiem militārajiem un civilajiem komandieriem. I. Gusevs pievienoņas laikabiedru negatīvajam vērtējumam par jaunieceltā Rīgas kara gu-

¹ J[uris] Jenšs (1938). Vidzemes un Kurzemes zemnieku apgādāšana ar sāli kontinentālās blokādes laikā. No: B[enno] Åbers, T[eodors] Zeids, T[āļivaldis] Zemzaris (red.). *Tautas vēsturei. Veltījums profesoram Arvedam Švābem 25.V.1888 – 25.V.1938.* Rīga: A. Gulbis, 321.–330. lpp.

bernatora Ivana Esena militārajām dotībām, no kā izrietējusi viņa stingrā pieturēšanās likuma burtam. Tikpat kritiski autors vērtē arī Rīgas aizstāvjus – rezerves un garnizona bataljonus, kuros nebija daudz pieredzējušu karavīru. 22. lpp. autors minējis 1812. gada 20. janvārī apstiprināto “Nolikumu par cietokšņa apkārtni”. Visdrīzāk šeit domāts tā paša gada 24. janvārī apstiprinātais nolikums “Par vispārējo Rīgas priekšpilsētu apbūves plānu”,² jo tieši tajā runāts par četrām priekšpilsētas distancēm, kuras min I. Gusevs.

6. nodaļa veltīta Daugavpils aizsardzībai 1812. gada kara sākumā. Tajā autors secīgi izklāstījis pretinieku spēku samēru un uzbrukuma gaitu. Savukārt 7. nodaļā I. Gusevs aplūkojis Napoleona armijas X korpusa virzīšanos no Krievijas robežas uz Rīgu, Napoleona pavēles korpusam un tā uzdevumus. Paralēli I. Gusevs attēlojis arī noskaņas Rīgā, pilsētas gatavošanos iespējamajam aplenkumam un priekšpilsētu iznīcināšanai. Arī šeit I. Gusevs nosliecas par labu Rīgas komandanta Ivana Emmes atmiņās paustajam viedoklim, ka ēkas vajadzēja dedzināt un apšaudīt no nocietinājumiem tikai tad, kad tajās būtu ienācis pretinieka karaspēks. Tas gan būtu pretēji ierastajai kārtībai un spēkā esošajai likumdošanai.

8. nodaļā aprakstīta kauja pie Iecavas, analizēta X korpusa spēku pienākšana, krievu ieņemtās pozīcijas un kaujas gaita. Autors uzsver, ka Iecavas kauju nevar uzskatīt par viennozīmīgu krievu spēku sakāvi, jo krievi kaujas laukā varēja sakoncentrēt stipri mazāk spēku nekā prūši un pietiekami ilgi spēja noturēties savās pozīcijās un atkāpties uz Rīgu (47. lpp.). Šeit var piebilst arī to, ka Iecavas kaujas gaita ļauj pamatoti šaubīties par historiogrāfijā izslavēto un gandrīz vai par aksiomu kļuvušo Rīgu aizsargājošo pulku neprofesionalitāti un nemākulību. Lai gan krievu spēkus šeit veidoja tikai rezerves bataljoni, tomēr tie jau kara sākumā spēja vairākas stundas turēties pretī uzbrukumam no frontes un flangā, bet pēc kaujas, saglabājot kārtību, atkāpties uz Rīgu. Diez vai to būtu paveikuši neapmācīti rekrūši un invalīdi, par kādiem Rīgas korpusa karavīrus mēģina iztēlot atsevišķi autori.

9. nodaļā I. Gusevs apskata krievu spēku atkāpšanos no Kurzemes, pieskaroties arī jautājumam par Polijas atjaunošanu, bet Kurzemes attieksmi pret to I. Gusevs vērtē vairāk kā pasīvu, nevis poļu centienus atbalstošu. Te jāpiemin arī 15. nodaļa, kurā autors aplūkojis franču izveidoto pārvaldi Kurzēmē. Lai gan augstāko varu šeit istenoja franču intendanti un prūšu virsnieki, tomēr reāli viņu rīkojumus izpildīja ierēdņi no muižnieku vidus. Galvenais viņu uzdevums bija X korpusa karavīru izvietošana, kā arī kontrūbūciju un nodokļu ievākšana, kas ieņem centrālo vietu nodaļas aprakstā.

² *Polnoe sobranie zakonov Rossiiskoi Imperii s 1649 goda* (1830). Tom 32, S.-Peterburg, Nr. 24964, s. 18–19.

Apjomīgā 10. nodaļa veltīta Rīgas priekšpilsētu ugunsgrēkam. Visu atbildību par šo notikumu I. Gusevs uzliek I. Esenam, uzskatot, ka viņš “apdzēsa un samīdīja Rīgas garnizona karavīru kaujas slavas ugunis”, kā rezultātā “nospiestība un grūtsirdība iemājoja Rīgas iedzīvotāju dvēselēs. Apātija, bailes un neticība saviem spēkiem kļuva par Baltijā darbojošos spēku likteni” (63. lpp.). Šādiem neglaimojošiem vārdiem aprakstot Rīgas kara gubernatoru, I. Gusevs viņu apvaino mazdūšībā un nevienprātības izplatīšanā starp pakļautajiem. Arī pašu priekšpilsētu dedzināšanu autors neuzskata par militāru nepieciešamību. Tomēr jāņem vērā, ka liecības par 1812. gada jūlija ugunsgrēku Rīgā ir pretrunīgas, laikabiedru izkropļotas un pārspīlētas, kas noticis gan tādēļ, ka iesaistītās amatpersonas mēģināja attaisnoties, gan tādēļ, ka iedzīvotāji pārdzīvoja milzīgu izbīli, ko no mainīja dusmas un vainīgā meklējumi. Mūsdienās ļoti grūti izvērtēt šos notikumus objektīvi, jo pieejamais avotu materiāls atstāj vietu dažādām interpretācijām. Runājot par nodaļas vizuālo noformējumu, jāmin, ka 66. lpp. ievietotajā fotoattēlā redzamais priekšpilsētu dedzināšanā izmantotais darvas vainags glabājas nevis Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā, bet gan Latvijas Nacionālā vēstures muzeja fondos.

11. nodaļā I. Gusevs apraksta Rīgas tuvumā norisinājušos karadarbību 1812. gada augustā. Aplūkotas krievu I korpusa uzvaras pie Polockas un to izraisītā X korpusa komandiera maršala Etjēna Makdonalda apstāšanās pie Daugavpils un prūšu izvietošanās pie Rīgas. Savukārt Rīgas korpusa mazkustībā I. Gusevs vaino I. Esenu, uzskatot, ka 24. jūlija (šeit un turpmāk – vecais stils) uzbrukumu Slokai izraisījušas tikai I. Esena bailes no Aleksandra I dusmām. 80. lpp. autors atzīmējis, ka Valgundei, kas minēta avotos, nav nekāda sakara ar mūsdienu Valgundes ciemu. Avotos minēta Valgunde, protams, ir domāta pati muiža, tomēr ciems ir izveidojies muižas teritorijā, tādēļ nav pilnībā skaidrs, kādēļ autors šīs vietas neuzskata par saistītām. Tomēr vislielākā uzmanība nodaļā atvēlēta 10. augusta kaujai pie Ķekavas, attēloti spēku samēri un kaujas norise. Šeit var piemētināt, ka kauju aprakstos un secinājumos par to iznākumu I. Gusevs stipri paļāvies uz 1812. gada simtgades jubilejas izdevumiem.³

12. nodaļa veltīta papildspēku pienākšanai Rīgā un septembra kaujām, par kuru neveiksmju galvenajiem iemesliem I. Gusevs uzskata nesaskaņas starp krievu augstāko virsniecību un viņu spēku lēno virziņšanos operācijas laikā, kas ļāva prūšiem sakoncentrēties un pāriet pretuzbrukumā. Tomēr autors uzsver arī krievu arjergarda karavīru varonību, pateicoties kurai Rīgas spēkiem izdevās veiksmīgi atkāpties. 13. nodaļā autors izvērtējis oktobra notikumus un Rīgas kara gubernatora nomainīgu. Tajā uzsvars

³ Viktor Zhamov (1912). *Otechestvennaia voina 1812 g. Operatsii v napravlenii Til'zit-Mitava-Riga*. Rīga: Obshchestvennoe upravlenie g. Rigi.

likts uz prūšu un franču virsnieku savstarpējo nesaskaņu saasināšanos apgrūtinātās apgādes dēļ, kas radīja labvēlīgu augsni jaunā Rīgas kara gubernatora Filipa Pauluči centieniem pierunāt prūšus vairs neatbalstīt Napoleonu. I. Gusevs izcēlis arī Garlība Merķeļa centienus informēt prūšus par notiekošo Krievijā un Eiropā.

14. nodaļa stāsta par vietējo iedzīvotāju dalību karā. Tajā uzskaitīti Igaunijas un Vidzemes muižniecības ziedojumi un brīvprātīgi formētās vienības, no kurām lielākās bija Kurzemes brīvo jēgeru korpuss un poručika Nirota brīvie kazaki. Autors pieskaras arī Vidzemes zemessardzes izveidošanas jautājumam. Par tās neveiksmes iemesliem I. Gusevs min muižnieku nevēlēšanos pienācīgi apgādāt karavīrus, kā arī latviešiem piemītošo tieksmi uz bēgšanu, ko savā sarakstē izcēluši viņu virsnieki.

16. nodaļa noslēdz vēstījumu par 1812. gada kara notikumiem, atspoguļojot X korpusa atkāpšanos no Baltijas. Attiecībā uz Tauraģes konvenciju, ar kuru prūši pasludināja savu neitralitāti, I. Gusevs izsaka viedokli, ka krieviem tā nebija izdevīga, jo uzlika viņiem tikai jaunus papildus pienākumus un sekmēja Vācijas varenības izveidošanos un Anglijas varas uz jūras pieaugumu. Kopumā autors uzskata, ka Aleksandrs I, karojot pret Napoleonu ārpus Krievijas 1813. un 1814. gadā, darbojās pretēji krievu nacionālās politikas interesēm un ka līdzsvars Eiropā būtu panākts bez krievu dalības šajos karos. Turpinot šo alternatīvu karuseli, būtu vietā uzdot jautājumu autoram, kādēļ viņš izslēdz iespēju, ka Napoleons atjaunotu savu varenību rietumos un pēc dažiem gadiem atkārtoti nedotos cīņā pret Krieviju. Aleksandrs I bija impērijas patvaldnieks, kurš savu varu balstīja uz konservatīvo muižniecību. 19. gs. sākuma koalīciju kari bija impēriju sadursme. Tāpat kā Lielbritānijas flote, 1807. gada septembrī sabombardējot Kopenhāģenu, nepārstāvēja britu nacionālās intereses, tāpat arī Napoleona karaspēks, apšaujot Madrides civiliedzīvotājus 1808. gada maijā, nepārstāvēja franču nacionālās intereses. Tomēr jāpiekrīt autoram, ka Napoleona kari ļāva nostiprināties konservatīvismam Krievijas valdošajā elitē, un tas ietekmēja tālāko valsts attīstību visā 19. gadsimtā.

Vērtējot notikumus Baltijā kopumā, I. Gusevs atzīst, ka gan krievu, gan franču spēki pie Daugavas neizmantoja savas iespējas (131. lpp.). Ja X korpuss būtu ieņēmis Rīgu, franču spēki būtu veiksmīgāk darbojušies visā kreisajā flangā. Savukārt, ja krievi septembrī būtu sakāvuši X korpusu, viņiem būtu lielāka iespēja pilnībā ielenkt un sakaut Napoleonu Krievijas teritorijā. Jāatzīmē, ka šādu viedokli pārstāv vairākums vēsturnieku, kuri analizējuši notikumus Baltijā. Ne tikai krievu, bet arī vācu un franču zinātnieki savos pētījumos ir nonākuši pie līdzīgiem secinājumiem.

17. nodaļa veltīta 1812. gada pieminekļiem Baltijā. Visvairāk uzmanības pievērsts Uzvaras kolonnai un Barklaja de Tollī pieminekļiem, kā arī feldmaršala biogrāfijai. Noslēgumā autors aicina lasītājus izvēlēties no

vēstures pašu labāko un kultivēt to cilvēku apziņā nacionālā pašlepnuma atgūšanas vārdā (157. lpp.). I. Gusevs uzskata, ka cilvēkiem vajadzīgi ideāli, kuriem sekot.

Noslēdzot recenziju, ir vērts atzīmēt, ka grāmatas pamattektu papildina bagātīgs attēlu klāsts: dažādu pulku uniformas, batāliju gleznas, Rīgas skati, laikabiedru portreti, cietokšņu plāni utt. Ievietoti arī mūsdienās veikti fotouzņēmumi, kuros redzami 1812. gada notikumu materiālie liecinieki. Tomēr par vērtīgāko grāmatas daļu uzskatāms karšu materiāls, ko veido pārstrādātas un papildinātas vēl cara laikos izdotās kartes:

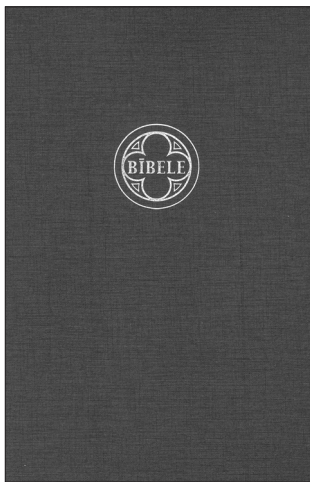
1) Rīgas – Tukuma – Jelgavas – Bauskas apkārtnes karte, kurā atzīmētas ne tikai muižas, bet arī krogi, pastorāti un mežniecības;

2) karadarbības skartā Baltijas reģiona kopējā karte no Prūsijas robežām līdz Daugavai un divas Kurzemes kartes ar franču pārvaldes administratīvo iedalījumu un prūšu karaspēka izvietojuma norādēm;

3) Iecavas un Ķekavas kauju shēmas un karojošo pušu izvietojums Taurāģes konvencijas parakstīšanas laikā.

Jebkurš darbs par karadarbību nav iedomājams bez kartēm, bet ir patīkami, ja tās izpildītas tik labā kvalitātē kā I. Guseva grāmatā.

Anita Čerpinska

Bībele ar deiterokanoniskajām grāmatām. Tulkošanas komisija: koordinators Juris Cālītis. Vecās Derības tulkotāji: Uldis Bērziņš, Laila Čakare, Enoks Neilands, Knuts Skujenieks, Ilmārs Zvirgzds. Jaunās Derības tulkotāji: Aleksandrs Bite, Dainis Zeps. Deiterokanonisko grāmatu tulkotāji: Aleksandrs Bite, Jānis Priede, Ināra Ķemere, Māra Poļakova, Ilze Rūmniece, Dainis Zeps. Valodu konsultantes: Maija Baltiņa, Ināra Ķemere. Literārārā redaktore: Milda Klampe. Latvijas Bībeles biedrība, 2012. 2637 lpp.

Bībeles jaunais tulkojums latviešu valodā (B. 2012) uzskatāms par lielu notikumu mūsu kultūras vēsturē. Atcerēsimies, ka tas ir tikai trešais Bībeles pilnīgais tulkojums latviešu valodā pēdējo trīs simt gadu laikā. Starplaikā izdoti daudzi iepriekšējo Bībeles tulkojumu rediģēti izdevumi.